

10.10.2012

Dnro 2106/4/11

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Kaija Tanttinen-Laakkonen

VAATIVIEN SUUN TERVEYDENHUOLLON PALVELUJEN JÄRJESTÄMISESSÄ ON PUUTTEITA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli kirjeessään hoitoaan Hämeenlinnan terveystieteiden tutkimuskeskuksen suun terveydenhuollossa.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Kantelijan hoidon asianmukaisuuden arviointi

Tapahtumat

Potilasasiakirjoista ilmenee, että kantelija hakeutui 7.4.2011 terveystieteiden tutkimuskeskuksen hammashoitolaan ajoittain oireilevan hampaan vuoksi. Oireilevassa alaposkihampaassa (d 36) todettiin juurten puoliväliin ulottuvat juurentäytteen ja tulehdus juurten kärkialueella leukaluussa. Hammasta oli kantelijan mukaan juurihoidettu kahdesti aiemmin. Hammaslääkäri totesi juurihoidon uusimisen ennusteeltaan huonoksi ja uusimisen teknisesti hyvin vaativaksi, erikoishammaslääkäriin osaamisalueeseen kuuluvaksi toimenpiteeksi. Hän ehdotti hoidoksi hampaan poistoa. Kantelijan toivomuksesta hammaslääkäri yritti kuitenkin kahdella eri käynnillä (21.4.2011 ja 18.5.2011) avata ja lääkittää tukkeutuneita juurikanavia siinä onnistumatta; hän ei saanut kanavia avattua juurenkärkiin eli tulehdusalueelle asti. Suukirurgiaan perehtynyttä terveystieteiden tutkimuskeskuksen hammaslääkäriä konsultoituaan hammaslääkäri ehdotti uudelleen kyseisen hampaan poistoa. Kantelija halusi kuitenkin, että hampaan säästämiseksi tehtäisiin kaikki voitava, ja hänen kanssaan keskusteltiin myös mahdollisuudesta hakeutua yksityisesti erikoishammaslääkärille. Oireilun jatkuessa toinen terveystieteiden tutkimuskeskuksen hammaslääkäri yritti vielä 8.7.2011 avata tukkeutuneita juurikanavia siinä onnistumatta; kantelija sai antibiootti- ja särkylääkereseptin ja hänelle suositeltiin hampaan poistoa.

Hammaslääketieteelliset asiantuntijalausunnat

Valvira toteaa, että hampaan juuren kärjessä sijaitsevan (apikaalisen) tulehduksen hoito perustuu hampaan juurikanavien mekaaniseen puhdistamiseen, kanavien desinfiointiin ja tiiviin juurentäytteen valmistamiseen. Valviran mukaan kantelijan oireilevan hampaan (d 36) diagnoosina oli röntgenkuvasta ilmenevä apikaalinen parodontiitti (juuren kärkeä ympäröivän luun tulehdus). Alkutilanteesta otetusta röntgenkuvasta ilmenee, että kyseistä hammasta oli yritetty

juurihoitaa jo aikaisemmin, mutta kanavat oli onnistuttu avaamaan vain osittain, ja kahteen juurikanavaan oli katkennut pieni puhdistusinstrumentin (juurikanavaneulan) palanen.

Valviran pysyvä asiantuntija toteaa, että tällaisessa tilanteessa hampaan juurten avaaminen kärkeen asti on edellytys hoidon onnistumiselle. Asiantuntijan mukaan toimenpide on erittäin vaativa, sillä krooninen tulehdus aiheuttaa usein juurikanavissa kovakudosmuodostusta, ja juurikanavat tukkeutuvat. Asiantuntija toteaa, että tavanomaisissa hammaslääkäriin vastaanotto-olosuhteissa ja tavanomaisesti käytettävissä olevilla välineillä onnistumismahdollisuudet ovat erittäin pienet. Juurihoitoihin erikoistuneella hammaslääkärillä on käytettävissä erityisinstrumentteja ja -laitteita, joilla mahdollisesti onnistutaan avaamaan tukkeutuneita juurikanavia.

Pysyvä asiantuntija katsoo, että hampaan hoitomahdollisuudet selvitettiin asianmukaisesti ja riittävän perusteellisesti. Hän toteaa, että hoitamaton apikaalinen parodontiitti on tulehduspesäke, joka saattaa muodostaa uhkan yleisterveydelle, ja että hampaan poisto on asiallinen hoito, jos juurihoitoa ei pystytä onnistuneesti tekemään.

Valvira yhtyy pysyvän asiantuntijansa käsityksiin ja toteaa, että kantelijalle annettu hoito oli asianmukaista ja että ehdotettu hampaan poisto oli hammaslääketieteellisesti perusteltu.

Valvira viittaa potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, potilaslaki) 6 §:ään, jonka mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy tietystä hoidosta tai hoitotoimenpiteestä, häntä on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla. Valvira toteaa, että jos potilas ja lääkäri eivät pääse yhteisymmärrykseen hoidosta, siitä päättää viime kädessä lääkäri lääketieteellisten syiden perusteella. Potilaalla on oikeus kieltäytyä hoidosta, mutta hänellä ei ole oikeutta saada mitä tahansa haluamaansa hoitoa.

Valvira toteaa, että sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tulee antaa alueensa terveyskeskuksille niiden tarvitsemia sellaisia erikoissairaanhoidon palveluja, joita terveyskeskuksen ei ole tarkoituksenmukaista tuottaa. Valvira viittaa sosiaali- ja terveysministeriön toimesta laadittuihin yhtenäisiin kiireettömän hoidon perusteisiin, joiden mukaan terveen potilaan yksittäisen hampaan hoito ei täytä erikoissairaanhoidon kriteereitä.

Kannanotto

Asiakirjoista käytettävissä olevan selvityksen ja hammaslääketieteellisten asiantuntijalausuntojen perusteella en ole voinut todeta Hämeenlinnan terveyskeskuksen suun terveydenhuollon menetelleen virheellisesti kantelijan hoidossa.

3.2

Suun terveystalveluiden järjestämisvelvollisuus

Valviran hammaslääketieteen alan pysyvä asiantuntija toteaa, että kantelu nostaa esiin julkisen suun terveydenhuollon rakenteellisen ongelman.

Asiantuntijan mukaan ”maassamme ei ole julkisen terveydenhuollon puolella kattavaa klinisen hammashoidon eri osa-alueiden erikoishammaslääkäriverkkoa, joten sellaista vaativaa suu- ja hammassairauksien hoitoa, joka ei täytä erikoissairaanhoidon kriteerejä, ei pystytä monessakaan terveyskeskuksessa hoitamaan. Tämä johtuu sekä siitä, että perusterveydenhuollolle ei ole osoitettu riittäviä voimavaroja vaatimaan suu- ja hammassairauksien hoidon järjestämiseen, että siitä, että erityisosaamista ei ole aina saatavissa. Esimerkiksi juurihoitoihin perehtyneitä

erikoishammaslääkäreitä on maassamme vain muutamia ja suurin osa työskentelee yksityis-sektorilla Etelä-Suomessa”.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät terveystalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 26 §:n 1 momentin mukaan kunnan on järjestettävä asuk-kailleen suun terveydenhuollon palvelut. Suun terveydenhuollon palveluihin sisältyvät: 1) väes-tön suun terveyden edistäminen ja seuranta; 2) terveysneuvonta ja terveystarkastukset; 3) suun sairauksien tutkimus ja ehkäisy sekä hoito; 4) potilaan erityisen tuen ja tutkimusten tar-peen varhainen tunnistaminen sekä potilaan hoito ja tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja -hoitoon ohjaaminen. Hampaiden juurihoidot kuuluvat käsitykseni mukaan terveydenhuoltolain 26 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuihin suun terveydenhuollon palveluihin.

Terveydenhuoltolain 26 §:n 2 momentin mukaan kunnan perusterveydenhuollon on suun ter-veydenhuoltoa järjestäessään toimittava yhteistyössä erikoissairaanhoidon, muun terveyden-huollon sekä sosiaalihuollon henkilöstön kanssa. Terveydenhuoltolain 33 §:n 2 momentin mu-kaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on annettava alueensa terveyskeskuksille niiden tarvit-semia sellaisia erikoissairaanhoidon palveluja, joita terveyskeskuksen ei ole tarkoituksenmu-kaista tuottaa.

Potilaan hoidon, myös suun terveydenhuollon, tarve tulee arvioida hänen yksilöllisen hoidon tarpeensa mukaisesti. Potilaslain 3 §:n mukaan potilaalla on oikeus hänen terveydentilansa edellyttämään laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Potilaan terveydentilasta joh-tuvan hoidon tarpeen arvioinnin tulee perustua lääketieteellisesti ja/tai hammaslääketieteelli-sesti hyväksyttäviin kriteereihin.

Suun terveydenhuollon palveluiden saatavuuden perusteena tulee siis lain mukaan olla poti-laan terveydentilan edellyttämä, lääketieteellisesti ja/tai hammaslääketieteellisesti perusteltu hoidon tarve eikä terveyskeskushammaslääkärin osaaminen. Myös sellainen vaativa suu- ja hammassairauksien hoito, joka ei täytä erikoissairaanhoidon kriteereitä, kuuluu kunnan järjes-tämismvastuulla oleviin suun terveydenhuollon palveluihin. Lainvastainen on sellainen menette-ly, jossa tällaista hoitoa tarvitsevat potilaat suljetaan järjestämismvastuun ulkopuolelle ja ohja-taan hoitoon yksityissektorille omalla kustannuksellaan. Ne tutkimukset ja hoidot, joita ei voida toteuttaa omassa terveyskeskuksessa, tulee järjestää jollakin sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annetun lain (733/1992) 4 §:n 1 momentin 2-5 kohdassa edellytetyllä tavalla, esimerkiksi ostamalla juurihoidon palveluita yksityiseltä palvelujen tuotta-jalta tai sopimuksin muiden kuntien kanssa. Jos potilaan hoito edellyttää erikoissairaanhoidoa, potilas tulee lähettää erikoissairaanhoidon.

Sosiaali- ja terveysministeriön lääkintöneuvokselta Anne Nordbladilta saatujen tietojen mu-kaan erikoissairaanhoidossa on ongelmana, että sairaanhoitopiireissä suu- ja leukasairauksi-en yksiköissä on vähäinen resurssimäärä ja alueelliset erot ovat suuret; joissakin yksiköissä on vain suu- ja leukakirurgia edustettuna ja muut kliiniset alat puuttuvat. Puuttuvia palveluita on pyritty täydentämään ostopalveluilla. Lääkintöneuvos Nordbladin mukaan erityismvastuualu-eillakaan resursointi ei juuri kata tarvetta.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perusoikeusuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä korostettiin, että turvaamisvelvollisuudessa ei ole kyse vain menettelyvaatimukseen liittyvästä muodollisesta oikeusturvasta, vaan säännös edellyttää julkisen vallan aktiivisia toimenpiteitä, tosiasiallisten edellytysten luomista perusoikeuksien toteuttamiseksi. Keskeisiin keinoihin kuuluvat perusoikeuksien käyttöä turvaavan ja täsmentävän lainsäädännön säätäminen sekä taloudellisten voimavarojen kohdentaminen (HE 309/1993).

Muut perusoikeussäännökset määräävät osaltaan tapaa, jolla terveystalouden turvaamisvelvollisuus on täytettävä. Hallituksen esityksessä viitattiin muun muassa yhdenvertaisuutta ja syrjinnän kieltoa koskevaan perusoikeussäännökseen (perustuslain 6 §).

Perusoikeusuudistuksen yhteydessä korostettiin sitä, että julkisen vallan velvollisuutena on edistää tosiasiallista tasa-arvoa yhteiskunnassa. Yhdenvertaisuussäännös toteuttaa siten myös perustuslain 1 §:n yleistä arvolähtökohtaa oikeudenmukaisuuden edistämisestä yhteiskunnassa. Yhdenvertaisuussäännökseen sisältyy vaatimus samanlaisesta kohtelusta samanlaisissa tapauksissa. Säännös rajoittaa siten myös erilaisuutta kuntien palveluvalikoimissa ja niiden järjestämistavoissa. Terveystalouden toteutumista arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota paitsi kunnan asukkaiden yhdenvertaisuuteen myös yhdenvertaisuuteen eri kuntien asukkaiden välillä.

Terveystalouden tarkoituksena on toteuttaa muun muassa väestön tarvitsemien palvelujen yhdenvertaista saatavuutta (2 §:n 3 kohta). Terveystalouden 7 §:n mukaan sosiaali- ja terveysministeriö ohjaa valtakunnallisten lääketieteellisten ja hammaslääketieteellisten hoidon perusteiden toteutumista. Yhtenäisten hoidon perusteiden laatuvarmistamisella ja niiden noudattamisella edistetään käsitykseni mukaan osaltaan terveystalouden yhdenvertaista saatavuutta.

Pidän epätyytyttävänä tilanteena sitä, että potilaiden oikeus vaativiin suun terveystalouden palveluihin julkisessa terveystaloudessa ei edellä esitetyn mukaisesti näytä toteutuvan lainmukaisesti ja yhdenvertaisesti eri puolilla Suomea.

4

TOIMENPITEET

Saatan sosiaali- ja terveysministeriön tietoon edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsitykset suun terveystalouden palveluiden järjestämisessä esiin tulleista puutteista. Tässä tarkoituksessa lähetän ministeriölle anonymisoidun jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Pyydän ministeriötä ilmoittamaan minulle 30.4.2013 mennessä niistä toimenpiteistä, joihin käsitykseni ovat antaneet aihetta.

Pyydän, että Valvira käytettävissään olevin keinoin ohjaa ja valvoo, että julkisen terveystalouden toimintayksiköissä noudatetaan lainmukaista menettelyä vaativien suun terveystalouden palveluiden järjestämisessä. Pyydän Valviraan ilmoittamaan minulle 30.4.2013 mennessä toimenpiteistään, joihin se on asiassa ryhtynyt.